

Заборавите пад гвоздене завесе: догађаји из 1979. су значајнији

У чему је тачно био значај 9. новембра 1989. године? Будући да сам провео већи део лета те године у Берлину, дуго сам горко жалио што нисам био ту да се придружим забави у ноћи када је пао зид. Мислим, који то перспективни историчар пропушта стварање историје?

Али две пријатељице из Берлина недавно су ме утешиле признавши да су, упркос томе што су тог датума биле у граду, такође пропустиле пад зида. Једна је просто преспавала турбулентне догађаје који су уследили након што је један источњемачки званичник ноншалантно изјавио како је граница отворена. Њен брат је покушао да је пробуди, али је она мислила да се шали када је кроз врата њене спаваће собе викнуо „Зид пада!“ Моја друга пријатељица намерно је раније отишла на спавање како би била одморна за јутарњи час јоге. Следећег јутра требало јој је времена да укапира зашто је она била једина која се појавила.

Непријатно, зар не? Скоро као да сте у Петрограду 1917. и дремате док Бољшевици упадају у Зимски дворцац. А можда и не. Бољшевички пуч тек се накнадно показао историјском прекретницом; руска штампа представила га тада је као још један екстремистички испад.

То ме је натерало на размишљање. Може ли бити да моје пријатељице и ја заправо нисмо пропустили догађај од историјске важности? Можда пад Берлинског зида није заиста био стварање историје, већ само обична вест, одлична за новинаре али, из двадесетогодишње перспективе, заправо и ништа нарочито? Да ли је могуће да је оно што се десило 10 година раније, чудесне 1979. године, било права историјска прекретница?

Сигурно да је за Источне Немце, Чехе, Мађаре и Пољацима, да не помињемо балтичке и балканске народе, Украјину и Кавказ, било лепо то што су се отарасили суморног комунизма и открили завољства (и повремене муке) слободних тржишта и слободних избора. Оно што је британски историчар и очевидац догађаја Тимоти Гартон Еш назвао „рефолуцијом“ (реформе плус револуција), а што је пројурило кроз Средњу и Источну

Пише: Најел Фергусон
уторак, 17 новембар 2009 13:01

Европу је било сјајна ствар, не само због тога што су комунистички режими били збачени уз запањујуће мало крвопролића. Покољ који обично прати крај империје десио се једино у Југолавији, где су се комунисти одржали на власти прикривени у српске националисте – а Југославија је, парадоксално, била источноевропска земља која је прва раскинула са Москвом и увела тржишне реформе.

Доводити у питање историјски значај пропасти совјетске владавине у Средњој Европи и пропаст самог Совјетског Савеза може деловати настрано. Претпостављам да већина Американаца данас дели став историчара са Јејла Џона Луиса Гедиса, који је у 1989. години видео тријумфални крај хладног рата, победу коју је пре свих извојевао Роналд Реган, додуше уз великодушну подршку Маргарет Тачер – упркос њеним дубоким резервама по питању нежељених последица поновног уједињења Немачке – као и пољског Папе Јована Павла Другог.

Међутим, за ревизионисту са Принстона Стивена Коткина, права прича о 1989. јесте прича о циничној псеудо-револуцији одозго. У својој књизи из 2001. „Спречени Армагедон“, Коткин је заузео став да се банкротирано Совјетско царство током '79-те одржавало у животу једино захваљујући високим ценама нафте. У свом следећем иконокластичном делу „Неграђанско друштво: 1989. и имплозија комунистичког естаблишмента“, Коткин одбацује улогу источноевропских дисидената, и поготово западних лидера, у пропасти Совјетског Савеза. Не, Михаил Горбачов и други комунистички реформатори разорили су свој сопствени систем, делом из наивности, делом из циничне жеље да се дочепају малобројних вредних делова система у такозваној пљачки века, тј. приватизацији руске енергетске индустрије. За виспреније чланове номенклатуре, пут од КГБ апаратчика до Гаспромних бизнисмена био је запањујуће кратак, исто колико и непоштен.

Не само да су исти они људи који су Русију водили и пре 1989. опет завршили на њеном челу – а тако је стигао и Владимир Путин – већ су успели и да спрече потпуни распад саме циновске Руске Федерације. Совјетско царство је нестало, али је Руско царство у великој мери опстало, протежући се од Волгограда до Владивостока: то је и даље последње европско царство у Азији, са размерама територије које би одушевиле и Петра Великог.

Гледајући на тај начин, 1989. је била тренутак откровења, а не револуције. Она је открила праву природу руске моћи тако што је отклонила обмањујуће замке статуса суперсиле. Оставши без своје средњеевропске сфере утицаја, и економије изложене тржишним силама први пут после 1914, Русија се нашла негде између земаља БРИК-а

(заједно са Бразилом, Индијом и Кином, највећим светским тржиштима у развоју) и „Горње Волте са пројектилама“ (како ју је Хелмут Шмит описао) – или можда Нигерије са снегом.

Узмите у обзир следеће. Руска економија ће бити једна од најнеуспешнијих ове године, са предвиђеним падом бруто националног производа од 7,5%. Истина, ово је након деценије просечног годишњег раста од 7%, али који је већном представљао опоравак од разорне посткомунистичке депресије из средине деведесетих. Тек 2006. руски БДП се вратио на ниво из 1989. исказан у доларима. Руски БДП сада представља једва 9% БДП-а САД (у поређењу са кинеских 23%). За разлику од кинеске, руска валута била је нестабилна током прошле године, стигавши до 36 рубљи за долар у 2008., да би се сада вратила на 29. Инфлација је поново двоцифрена, око 13%. Руске деонице најлошије се котирају о свих земаља БРИК-а током последње три године, и доносе минус 12% на годишњем нивоу, у поређењу са кинеских плус 16%.

Лошој економској слици додајте и демографска предвиђања по којима ће становништво Египта до 2045. бројчано надјачати становништво Русије, и биће вам јасно да је некада моћни руски медвед сада офуцани меда. Због тога и не чуди чињеница да је стопа обољевања од туберкулозе у Русији упола мања него у Бангладешу, али 27 пута већа него у САД.

Највећа опасност за САД двадесет година након руске револуције, јесте то што прецењујемо Москву, било као потенцијалног партнера било као супарника. Председник Обама понекад показује знаке поверења у свог руског колегу Дмитрија Медведева, као када му нуди да заједнички раде на низу питања, од радикалног исламског тероризма до иранског нуклеарног програма – а резултат тога је и Обамина одлука да откаже планирано постављање одбрамбених ракетног штита у Пољској и Чешкој. Истина је, међутим, да је данашња Русија више потенцијални проблем него потенцијални савезник. Било да убија своје критичаре у страним главним градовима, крши уговоре са западним нафтним компанијама или снабдева Иран нуклеарном технологијом, Русија је данас најмање поуздана од свих великих сила у нашем врлом новом мултиполарном свету.

Није ствар у томе да премијер Путин озбиљно верује у то да може да обнови стари Совјетски Савез, мада су неки његов напад на Грузију прошле године протумачили у том кључу. Ствар је у томе да Русију данас можемо да схватимо као екстремни пример онога што су марксисти и лењинисти звали „државно монополисани капитализам“ – политички режим у коме су интереси монополистичких компанија (у овом случају Гаспрома и Росњефта) постали нераздвојиви од интереса државе и елита које њоме управљају.

Право питање о политици данашње Русије није да ли ће она напасти Украјину, већ да ли ће се исплатити стратегија Гаспрома – инвестирање у нове гасоводе и гасна налазишта. Да ли би Гаспром требало да се фокусира на заузимање водеће позиције на европском тржишту природног гаса? Или би предност требало дати огромним руским гасним налазиштима источно од Урала (Јамал, Арктик, Далеки Исток) како би се освојио део кинеског тржишта? Да ли би Русија једног дана могла да успостави организацију земаља извозница гаса, по угледу на нафтни картел којим доминира Саудијска Арабија? Или ће се држати једноставније стратегије изазивања немира на Блиском Истоку, потајно охрабрујући нуклеарне амбиције Ирана све док Израел не започне ваздушне нападе, па онда убирати плодове новог скока цена енергената?

Сама ова питања указују на ограничен дугорочни значај пропасти Совјетског Савеза од пре две деценије. У поређењу са тим, догађаји од десет година раније, из 1979, сигурно имају више разлога да претендују на историјски значај. Помислите само шта се дешавало у свету пре 30 година. Совјети су почели са својом политиком самоуништења инвазијом на Авганистан. Британци су започели са обновом економије слободног тржишта на западу избором Маргарет Тачер. Денг Ксијаопинг поставио је нови економски курс Кине посетивши САД и лично се уверивши у достигнућа слободног тржишта. И наравно, Иранци су нас увели у нову еру судара цивилизација збацивањем шаха и проглашавањем Исламске Републике.

Тридесет година касније, сваки од ових догађаја има далеко дубље последице по САД и свет од догађаја из 1989. Данас су Американци ти који се налазе у Авганистану, борећи се против синова оних људи које су некада наоружавали. Управо слободни тржишни модел Тачерове и Регана данас лежи у рушевинама, услед највеће финансијске кризе након Велике депресије. У међувремену, наследници Денга Ксијаопинга профитирају на тримој америчкој супермоћи, и Голдман Сакс предвиђа да би до 2027. кинески БДП могао постати највећи на свету. Најзад, најстрашније наслеђе 1979. остаје радикални исламизам који не само да надахњује иранске вође, већ и сложену и тек делимично видљиву мрежу терориста и њихових симпатизера широм света.

Укратко, 1989. била је мање прекретничка година него 1979. Одједи пада Берлинског зида испоставили су се као много мање значајни него што смо тада очекивали. У суштини, оно што се десило јесте да смо тада накнадно прозрели огромну обману совјетске суперсиле. Али прави трендови нашег времена – успон Кине, радикализација Ислама и успон и пад тржишног фундаментализма – већ су били покренути деценију раније. Тридесет година касније, још увек нас запљускују историјски таласи из 1979. Берлински зид је је један он бројних остатака хладног рата који су овим таласима

Година када се свет заиста променио

Пише: Најел Фергусон
уторак, 17 новембар 2009 13:01

ПОТОПЉЕНИ.

Превела Јована Папан

(Чланак преузет из часописа „Њузвик“ <http://www.newsweek.com/id/221629>)